

Dr. Jan Černý, r. v. z. s., příd. N. S.:

Procesní postavení poškozeného dle uherského trestního řádu.*)

Procesní postavení poškozeného dle uherského trestního řádu zavdalo v poslední době řadu pochybností, majících svůj kořen v tom, že jednak nové zákony, jednak změněné poměry a názory nesouhlasily s dosavadní praxí. Na příkrý odpor narazila zejména ona praxe, jež ukládala soudu, aby poškozenému, ať při hlavním přelíčení v první nebo druhé instanci přítomen byl nebo ne, nejen doručil rozsudek, nýbrž aby mu také sdělil, že žalobce opravný prostředek nepodal, nebo že podaný opravný prostředek byl vzat zpět, a která počítala lhůtu k podání opravných prostředků ode dne doručení tohoto sdělení poškozenému. Postup tento byl odůvodňován pouze požadavky aequity, snažící se o to, aby poškozenému, jestliže mu bylo dáno právo na určité opravné prostředky, bylo také co nejvíce umožněno právo toto uplatnit.

Nejistota v nazírání na práva poškozeného v trestním řízení byla odstraněna nejnovější judikaturou Nejvyššího soudu, již zejména rozřešena byla velmi palčivá otázka, jaký význam pro počátek lhůt ku podání opravných prostředků má nové znění § 388. tr. ř. dle zákona čís. 1/1920 Sb. z. a n.

Na základě směrnic, obsažených v nejnovější judikatuře Nejvyššího soudu jeví se postavení poškozeného v celém trestním řízení před sborovými soudy takto:

Pojem »poškozený« jest uherským trestním řádem stanoven velmi široce. § 13. odst. V. praví, že poškozeným je ten, jehož právo jakéhokoli druhu bylo poškozeno nebo ohroženo trestným činem, který byl spáchán nebo o nějž se stal pokus. Předmětem poškození jest tedy také právo immaterielní a jest poškozeným i ten, kdo utrpěl újmu na cti, tedy uražený.

Za poškozeného jest dle § 13. odst. IV. pokládati jeho zákonného

*) Poznámka redakcie: Obsah článku zakladá sa na praxi ktorú si Najvyšší súd v tomto smere osvojil a účelom článku je informovať právnickú verejnosť o terajšom nazieraní Najv. súdu na túto otázku.

zástupce a dále i toho, kdo jest oprávněn podati soukromý návrh, pokud zákon nic jiného neustanovuje.

Jakmile poškozený se připojil k trestnímu řízení, aby uplatnil svůj soukromoprávní nárok, jest soukromou stranou (§ 13. odstavec VII.).

Pokud jde o přečiny a přestupky vypočtené v § 41. tr. ř., může poškozený žalobu podati dříve, než vyzval státního zástupce, aby žalobu zastupoval, a stává se podáním žaloby hlavním soukromým žalobcem. Žádá-li toho veřejný zájem, může státní zástupce i při těchto činech převzít zastoupení po celou dobu řízení. V případě tomto přísluší soukromému žalobci jen působnost podpůrná, jejíž obsah stanoví § 41. odst. III.

Jestliže při jiných trestných činech, kromě těch, jež stíhati lze jen ku zmocnění nebo práni (§ 2. odst. III. tr. ř.), státní zástupce odepře zastoupiti žalobu nebo ustoupí od žaloby, má poškozený právo, převzít zastoupení žaloby (§ 42.) a stává se tím náhradním soukromým žalobcem (§ 42. posl. odst.).

Hlavní i náhradní soukromý žalobce jsou stranami (§ 13. odst. IV.).

Je-li více poškozených, upravuje jejich postavení § 44. a násl. Přísluší-li právo podati soukromou žalobu pro týž trestní čin více poškozeným, bude z nich soukromým žalobcem ten, kdo u soudu se první přihlásil, a hlásilo-li se jich více najednou, ten, kdo v podání nebo protokole jest jmenován na prvním místě. Poškození mohou se však od toho po společné dohodě kdykoliv odchýliti a ustanoviti, kdo z nich má žalobu zastupovati (§ 44.). K řízení, zahájenému nebo konanému k žalobě jednoho z poškozených, mohou se připojiti i ostatní. I po připojení zůstane však soukromým žalobcem ten, k jehož žalobě bylo řízení zahájeno, pokud se týče konáno. Poškození mohou však společnou dohodou ustanoviti k zastupování žaloby jiného (§ 45. odst. I. a II.). Soud může ty, kdož se připojili, v každém období řízení vyzvati, aby si zvolili společného zmocněnce (§ 45. odst. V.).

Účelem všech práv, jež trestní řád poškozenému dává, jest především uplatnění jeho soukromoprávních nároků, což stane se buď přímým prisouzením náhrady škody (§ 489. tr. ř.), nebo tím, že odsuzující rozsudek bude sloužiti za podklad pro civilní spor v případě, že by poškozený byl se svým nárokem odkázán na pořad práva civilního. Poškozený má tedy důležitý zájem, aby pachatel byl v trestním řízení odsouzen, a trestní řád poskytuje mu k tomu dosti příležitosti a práv, předpokládajíc ovšem, že poškozený zachová všechny předpoklady, pro dosažení tohoto účelu trestním řádem stanovené.

Srovnávají-li se práva poškozeného v různých stadiích trestního řízení, jest zřejmo, že se zúžují a omezují, čím dále trestní řízení pokračuje. Jest to zcela přirozeno, poněvadž jest velký rozdíl, má-li se zastaviti trestní řízení ve svých počátcích prostým prohlášením státního zástupce, nebo jestliže již rozsudky soudů první a druhé instance zprostily obžalovaného žaloby, a jestliže i vrchní státní zástupce se s druhostupňovým rozsudkem spokojil. Trestní řád staví se všude proti každému pokusu, šikanovati obviněného případně obžalovaného jakýmkoli způsobem, a s tohoto hlediska dlužno posuzovati práva poškozeného ve všech případech, kde trestní řád nedosti zřetelně tato práva upravil.

O jednotlivých údobích trestního řízení a procesním postavení poškozeného v těchto údobích platí následující předpisy:

I. Přípravné řízení až do podání spisu obžalovacího.

Jestliže státní zastupitelství odepře zastoupení žaloby, což dle § 34. odst. I. tr. ř. učiniti může, jestliže oznámený čin dle jeho přesvědčení není trestným, nebo není-li možno opatřiti důkazy potřebné ku zdárnému výsledku řízení, jest povinno co nejdříve uvědomiti odůvodněným usnesením poškozeného, jenž učinil oznámení (§ 89.) aneb podal soukromý návrh (§ 90.), že odepírá zastupovati žalobu. V tomto případě může poškozený, mimo případy uvedené v § 4. (při deliktech stíhatelných na zmocnění nebo na přání) do 8 dnů, počítajíc od doručení zamítavého usnesení státního zastupitelstva, buď zastupování žaloby převzít, nebo si stěžovati u vrchního státního zástupce. Nerozkáže-li vrchní státní zástupce státnímu zástupci, aby podal žalobu, může poškozený do 8 dnů od doručení jeho nálezu převzít zastoupení žaloby (§ 42. odst. I. a II.).

Jestliže státní zástupce zavedl vyhledávání, lhůstejno, zda soudem nebo úřadem administrativním, a nastanou-li případy uvedené v § 101., zastaví státní zástupce řízení a uvědomí o tom dle posledního odstavce § 101. poškozeného, který učinil soukromý návrh nebo oznámení, při čemž též má zároveň býti upozorněn na svá práva, určená v § 42.

Jestliže státní zástupce učinil u vyšetřujícího soudce návrh na zavedení vyšetřování, a jestliže vyšetřující soudce dle § 103. odst. II. návrh tento zamítne, přísluší každému poškozenému, nikoli snad jen soukromé straně, stížnost k žalobnímu senátu dle § 378. ve lhůtě 8 dnů, počítajíc od doručení usnesení. Jest samozřejmo, že usnesení bude doručeno jen tomu poškozenému, jenž uveden jest v § 42. odst. IV.

Bylo-li zavedeno vyšetřování a státní zástupce ustoupí od

žaloby, dává § 42. odst. III. poškozenému právo, zastoupení žaloby převzít a odst. IV. téhož § ukládá soudu, aby písemně vyzval poškozeného, který učinil oznámení (§ 89.) nebo soukromý návrh (§ 90.) nebo přihlásil svůj nárok (§ 51.), aby převzal zastoupení žaloby, poněvadž, nestane-li se tak, soud řízení zastaví. Je-li poškozený před soudem osobně přítomen, jest povinen na toto vyzvání ihned ústně odpovědět. Jinak má své prohlášení soudu písemně podati nebo nadiktovati do protokolu do 8 dnů od přijetí písemného vyzvání. Nepřevzeme-li v ustanovené lhůtě ani jeden z oprávněných zastupování žaloby, zastaví soud řízení (§ 42. odst. V., § 118. odst. I.). Onen poškozený, jemuž nebylo oznámeno, že státní zastupitelstvo upustilo od zastupování žaloby, může zastupování žaloby převzít do 30 dnů, počítajíc od upuštění (§ 42. odst. VI.).

Pokud jedná se o řešení otázky, zda 30denní lhůta, stanovená v VI. odst. § 42. vztahuje se na všechny poškozené, kteří v konkrétním případě v úvahu přicházejí, či jsou-li ze lhůty této vyjmuti oni poškození, jejichž práva stanovena jsou v § 42. odst. IV., jest zřejmo, že poškození, na které citováním §§ 89., 90. a 51. poukazuje § 42. odst. IV., jsou ti, jež soud dle stavu spisů zná nebo znáti může, a zákon proto předpisuje, aby byli vyrozuměni. Při tom zákon počítá ještě s možností, že mohou býti také poškození, které soud dosud nezná, poněvadž dosud nepoužili práv, jež jim zákon dává v §§ 89., 90. a 51. Není pochybnosti, že zákon chce chrániti i práva těchto poškozených, jichž nepřihlášení se může spočívat v důvodech naprosto nezaviněných, a že v jich zájmu, ale pouze v jich zájmu stanovil 30denní lhůtu § 42. odst. VI. Ohledně poškozených však, jmenovaných v § 42. odst. IV. zákon nařizuje bezpodmínečně, že musejí býti vyrozuměni, a odst. VI. se tedy na tyto poškozené vztahovati nemůže.

Naproti tomu stanovisko dosavadní praxe, že lhůty § 42. odst. IV. a VI. platí v každém pozdějším stadiu trestního řízení, nemá opory v zákoně a nelze tyto lhůty rozšiřovati přes ony meze, jež plynou ze slovního znění § 42., totiž až do okamžiku, do kterého má státní zástupce dle § 38. odst. II. právo ustoupiti od obžaloby. Odstavec III. § 42. totiž praví: ustoupí-li státní zástupce od žaloby za řízení, může její zastoupení převzít poškozený. Odstavec II. § 38. stanoví, že státní zástupce může upustiti od žaloby do počátku tajného zasedání, konaného, aby byl vynesena rozsudek (§ 321.), v řízení porotním až do ustanovení otázek, které budou dány porotcům (§ 363. odst. I.). Poněvadž tedy po vynesení rozsudku v první instanci nemůže se strany státního zástupce býti upuštěno od žaloby, nemůže v tomto stadiu trestního řízení míti

platnost předpis § 42., a v ostatních stadiích trestního řízení, až do vynesení prvostupňového rozsudku, platí § 42. (§§ 128., 275., 276.), vyjmouc, že by speciálními předpisy byl modifikován (§ 323.).

II. Přípravné řízení po podání spisu obžalovacího až do ustanovení hlavního přelíčení.

Jestliže státní zastupitelství podalo obžalovací spis, avšak později, — dříve než byl obviněný dán v obžalobu, nebo než bylo nařízeno hlavní líčení nebo přímé obeslání, — od něho upustilo, musí o tom býti uvědoměni poškození, kteří učinili oznámení nebo soukromý návrh nebo nároky své ohlásili, s tím upozorněním, že mohou v 8 dnech navrhnouti vyšetřování, nebo bylo-li ve věci vedeno vyšetřování, že mohou buď učiniti návrh na jeho doplnění nebo prohlásiti, že převezmou zastoupení žaloby nebo že obžalovací spis státního zastupitelství přijímají za svůj (§ 276. odst. II.). Zůstane-li toto vyzvání bez výsledku, bude se míti za to, že poškození nehodlají převzít zastoupení žaloby (§ 276. odst. III.).

Jestliže státní zástupce podal spis obžalovací a obviněný ohlásil námitky, ustanoví předseda žalobního senátu dle § 259. odst. I. rok k jednání o námitkách a uvědomí o tom státní zastupitelství a obviněného. Po ukončení jednání učiní žalobní senát usnesení a ihned je prohlásí. Nedostavivšímu se obviněnému a soukromé straně je oznámi ve třech dnech (§ 261. odst. V.). Pokud usnesením žalobního senátu bylo řízení zcela nebo částečně zastaveno, nebo přerušeno, nebo nařízeno postoupení, přísluší stížnost státnímu zástupci a poškozenému. Jestliže státní zástupce podal stížnost a od ní neustoupil, neběře se ohled na stížnost poškozeného (§ 269.).

Pokud se týče otázky, jakým způsobem a do jaké lhůty má poškozený ohlásiti stížnost proti tomuto usnesení žalobního senátu, jest uvést následující:

Věta 2. § 46. stanoví, že soukromý žalobce nebo ti, kdož se k němu připojili, mohou užiti proti dřívějším soudním rozhodnutím, pokud mají právo z nich se odvolati nebo podati stížnost, opravného prostředku jen v té lhůtě, kterou měl žalobce dříve jednavší. Dosud uplatňoval se názor, vyplývající z umístění tohoto § ve stati, jednající o soukromém žalobci a soukromém účastníku, že věta tato vztahuje se pouze na vzájemný poměr poškozených, kteří se připojili k soukromému žalobci, vůči tomuto žalobci, a že neupravuje nikterak poměr soukromého žalobce vůči státnímu zástupci. Umístění určitého místa zákonného může však pro jeho výklad míti význam jen potud, pokud slovní znění není tak určité, aby správný smysl mohlo samo o sobě zaručiti. V daném případě jest dána alternativa, a sice, že na jedné straně stojí soukromý žalobce,

na straně druhé ti, kdož se připojili. Co platí o jedněch, platí i o druhých. Že ti, kdož se připojili, jsou co do opravných prostředků vázáni na lhůtu, kterou měl žalobce dříve jednavší, připouští i dosavadní praxe bezvýhradně. Pokud pak jedná se o soukromého žalobce, jest především uvážiti, že kde trestní řád mluví o soukromém žalobci, jest míněn jak hlavní, tak i náhradní soukromý žalobce, a že trestní řád všude, kde mezi nimi činí rozdíl, to zvláště uvádí. Soukromý žalobce jest tedy dle věty 2. § 46. jak hlavní, tak i náhradní soukromý žalobce. Předchůdcem obou může býti jen státní zástupce, ohledně hlavního soukromého žalobce ovšem jen v případě § 41. odst. III., když z veřejného zájmu žalobu převzal, a ve všech těchto případech může i soukromý žalobce použití opravného prostředku jen ve lhůtě, kterou měl státní zástupce dříve jednavší. Přehlédnouti ovšem nelze, že předpis § 46. věta 2. jest rázu všeobecného a že tedy neplatí tam, kde všeobecný předpis jest učiněn bezúčinným předpisem speciálním.

Jak již shora řečeno, podá-li obviněný proti obžalovacímu spisu, zastupovanému státním zástupcem, námitky, nebude poškozený o roku k jednání o námitkách vůbec vyrozuměn (§ 259. odst. I.) a kdyby se i k roku dostavil, nebude k němu připuštěn, poněvadž jednání o námitkách není veřejné (§ 261. odst. I.) a přístup k němu mají jen státní zástupce a obviněný, kteří byli o roku uvědoměni (§ 259. odst. I.).

Jestliže obviněný podal námitky proti spisu obžalovacímu, jež zastupuje soukromý žalobce, musí tento býti k jednání o námitkách obeslán s upozorněním, nedostaví-li se k líčení a neomluví-li zameškání to přijatelným způsobem, nebo nepošle-li za sebe zástupce, že žalobní senát bude míti za to, že od žaloby upustil (§ 278. odst. III.). Jednání o námitkách bude nařízeno a konáno dle předpisů §§ 259. až 261., tedy týmž způsobem, jako ve příčině spisu obžalovacího, zastupovaného státním zástupcem, s výjimkou § 278. odst. III. Poškozený, který se připojil, nebude obeslán k jednání a nemá právo býti přítomen při jednání o námitkách (§ 278. odst. II., 259., 261.).

§ 261. odst. V. předpisuje, že usnesení žalobního senátu má býti doručeno soukromé straně, z čehož by se dalo souditi, že ne každý poškozený obdrží toto usnesení, nýbrž jen ten, jenž má povahu strany soukromé. §§ 269. a 280. však dávají poškozenému, tedy každému poškozenému a nikoli jen straně soukromé, právo, podati proti usnesení žalobního senátu stížnost za podmínek, v §§ těch uvedených. Dle předpisu § 378. musí stížnost býti ohlášena buď ihned při prohlášení usnesení, nebo bylo-li by usnesení oznámeno doručením, do 8 dnů od doručení. Poškozený nemá práva

býti přítomen při roku k jednání o námitkách, nemůže tedy stížnost ohlásiti ihned při prohlášení usnesení, a 8 denní lhůta by pro něho byla bezpředmětnou, kdyby usnesení mu mělo býti doručeno jen, pokud má vlastnost strany soukromé. Jest tedy zřejmo, že zákon v § 261. odst. V. rozumí pod pojmem strany soukromé každého poškozeného, pokud ovšem soudu jest znám, že tedy usnesení musí býti doručeno každému poškozenému, uvedenému v § 42. odst. IV., bez ohledu na to, má-li vlastnost strany soukromé nebo ne. Poněvadž jedná se v případech těchto o předpisy speciální, jest jimi prolomena všeobecná zásada § 46. věta 2., a jest každému poškozenému přiznati právo stížnosti, a sice do 8 dnů od doručení usnesení žalobního senátu.

Jak § 269., tak i § 280. předpisují výslovně, podal-li stížnost žalobce, ať v prvním případě veřejný nebo v případě druhém soukromý, a neustoupil-li od ní, že neběře se ohled na stížnost poškozeného, případně toho, kdo se připojil. Stížnost poškozeného nebude tedy v případech těchto odmítnuta jako podaná od osoby neoprávněné, nýbrž nebude se prostě na ni bráti ohled.

Jestliže žalobní senát zastavil řízení ve smyslu § 278. odst. III. proto, že soukromý žalobce se k jednání nedostavil, nedává mu § 280. proti tomuto usnesení sice výslovně právo stížnosti, usnesení zastavovací však mu musí býti doručeno a bude mu dle § 378. příslušet právo stížnosti do osmi dnů od doručení usnesení. Poškozený, který se připojil, má dle § 280. odst. II. a § 269. právo stížnosti proti tomuto usnesení, poněvadž řízení bylo zcela zastaveno a jest mu zastavovací usnesení doručiti dle předpisu § 78. jakožto zájemníku. Osmidenní lhůtu ku podání stížnosti jest mu počítati od doručení tohoto usnesení.

Zcela jiný jest postup v případech §§ 268. a 279. Nepodal-li totiž obviněný námitky proti spisu obžalovacímu, zastupovanému buď státním zástupcem nebo soukromým žalobcem, budou spisy odevzdány v případě § 268. sborovému nebo porotnímu soudu, v případě § 279. žalobnímu senátu, věc bude přezkoumána v neveřejném zasedání a v případě potřeby učiněno opatření dle §§ 264. a 265. a sice usnesením. Do usnesení učiněného dle §§ 268. a 279. má státní zástupce a poškozený, případně soukromý žalobce a ti, kdož se připojili, právo stížnosti za předpokladů §§ 269. a 280. tr. ř. V těchto případech nejsou dány zvláštní předpisy, komu má býti usnesení sborového nebo porotního soudu, případně žalobního senátu, doručeno, a musí tedy, poněvadž rozhodnuto bylo bez ústního jednání, usnesení toto býti doručeno dle předpisů § 78. všem zájemníkům, tedy také poškozenému (§ 42. odst. IV.). Poněvadž předpis druhé věty § 46. jest v tomto případě prolomen předpisem § 78.

a 378., přísluší jak státnímu zástupci, tak i soukromému žalobci a poškozeným osmidenní lhůta ku podání stížnosti, počínajíc doručením usnesení a sice každému samostatně.

Chce-li státní zástupce upustiti od žaloby, když již obviněný jest dán v obžalobu, nebo když jest již nařízeno hlavní líčení, jest povinen oznámiti to jednajícimu soudu. O dalším řízení platí ustanovení, obsažená ve IV. odst. § 42. (§ 275.) (Dokončení.)

Prof. Dr. K. Laštovka:

Poznámky k návrhu zákona o trestním stíhání presidenta republiky a členů vlády dle § 34., 67. a 79. ústavní listiny.

(Dokončení.)

C) Řízení trestní.

Dle § 67. úst. listiny může býti prezident stíhán trestně před senátem na obžalobu poslanecké sněmovny. (§ 34.) Podrobnosti upravuje zákon. Dle § 79. přísluší právo k obžalobě předsedy a členů vlády sněmovně poslanecké. (§ 34.) Trestní řízení provádí senát. Podrobnosti upravuje zákon. Dle § 34. usnesení poslanecké sněmovny na obžalobu může se státi toliko kvalifikovanou většinou, totiž $\frac{2}{3}$ za přítomnosti $\frac{2}{3}$ poslanců. Řízení před senátem jako trestním soudem upravuje zákon.

Z ustanovení těchto jest patrno, a) že senát nastupuje teprve tehdy, když byla podána u něho obžaloba poslaneckou sněmovnou, resp. (dle § 31.) řízení před senátem zahájeno, že tu tedy jsou 2 stadia řízení (žalobní a trestní) od sebe přesně rozdílná; b) že senát vede trestní řízení v celém rozsahu, to jest vyšetřování i rozsouzení; c) že senát jest trestním soudem, posléze d), že podrobnosti jsou vyhrazeny zákonu.

Samostatný odstavec o výhradě podrobností zákonu nelze po mém soudu vztahovati na právo materiální, nýbrž jen na právo formální, to jest na řízení žalobní v poslanecké sněmovně a řízení trestní v senátě. Právo materiální jest v ústavě podrobně upraveno a další úprava obyčejným zákonem může se dotknouti a po př. i změnití postavení, jaké prezident a členové vlády mají dle ústavy navzájem a k jiným orgánům.

Řízení (žalobní a trestní) má býti upraveno z á k o n e m. Ústava sice neříká, že by to měl býti zákon zvláštní a podrobně oboje řízení upravující a mohlo by tedy býti hájeno i mínění, že, není-li tu zákona zvláštního, sluší užití předpisu jednacého řádu, který jest také z á k o n e m.

Než přes to se mi zdá, že zvláštní povahou celé materie jest odůvodněno, že bylo úmyslem zákona, aby byly o věci vydány předpisy zvláštní, třeba v jednacím řáde, přičemž ovšem může býti předpisů jednacého řádu užito jako vzoru nebo suppletorně a to v rozsahu více méně velikém. Proto také nutno souditi, že, dokud prováděcí zákon nebyl vydán, není možno § 67. a 79. praktikovati.

Osnova má zvláštní předpisy o obojím řízení, ale dovoluje pro jednání v ý b o r ů užití předpisů jednacého řádu pro výbory vydaných. Po mém soudu bylo by účelnějším užití pro úpravu zásadně předpisů jednacého řádu a odchylky stanoviti na minimum, a to jen potud, pokud jest jich

P o z n á m k a. Při lámání se vloudily do článku v sešitě 8. na str. 231. chyby smysl rušící.

1. Řádka 16. od konce má zníti: »presidentské (ať jest stíhán ještě jako prezident či jím býti přestal) jen«

2. V řádce 8. čti »znovu nabytí« místo »jenom nabytí«.